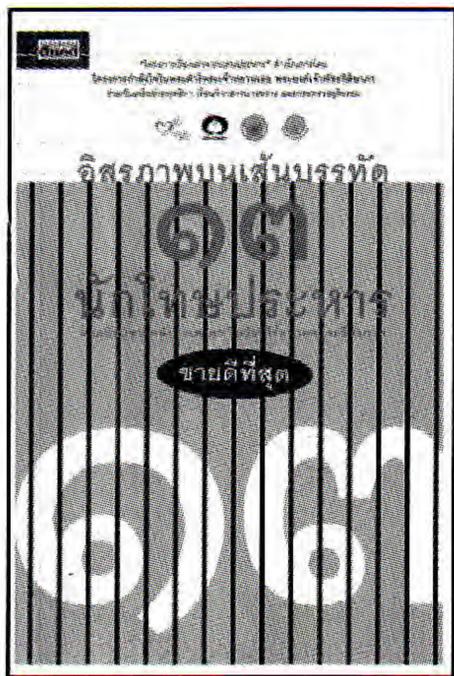


ดร. ไพบุลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์*



อิสรภาพบนเส้นบรรทัด ๑๓ นักโทษประหาร : งานเขียนจากหลังกำแพงคุก ในวันที่ไร้อนาคตและอิสรภาพ

ผู้แต่ง: ผู้ต้องขังเรือนจำกลางบางขวาง

สำนักพิมพ์: สารคดี

ปีที่พิมพ์: 2554

นับจากมีหนังสือสารคดีชีวิตจริงเรื่อง “เดินสู่อิสรภาพ” ของประมวล เพ็งจันทร์ พิมพ์ออกมาจำหน่ายครั้งแรก ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา และได้รับการตอบรับจากนักอ่านในวงกว้างจนถึงปัจจุบัน ที่มีการตีพิมพ์ไปแล้วถึง 15 ครั้ง รวมจำนวนหนังสือได้ 49,500 เล่ม อาจกล่าวได้ว่า “อิสรภาพบนเส้นบรรทัด ๑๓ นักโทษประหาร” เป็นหนังสือสารคดีชีวิตจริงอีกเล่มหนึ่งที่ดีที่สุด เท่าที่ผู้วิจารณ์ได้เคยอ่านมา

แม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะเขียนโดย “นักเขียนมือสมัครเล่น” อันทำให้ทักษะในการถ่ายทอดเรื่องราวด้วยวิธีการเขียนอยู่ในระดับที่ธรรมดาๆ เท่านั้น แต่เนื้อหาสาระประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากหนังสือเล่มนี้ กลับแปรผันอย่าง เป็นปฏิภาคกัน คือ มีคุณค่าอย่างมากมาดมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการประพัตติตนเป็น “พลเมืองดี” ที่จะต้องให้ความเคารพต่อกฎหมายของบ้านเมือง อันจะทำให้ทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก

ตามแนวคิดของ Talcott Parsons (1951) ระบบสังคมทุกๆ แห่งจะต้องมีการปฏิบัติหน้าที่หลักใน 4 ประการด้วยกัน คือ หน้าที่ในการธำรงรักษาระบบ (Pattern maintenance function) หน้าที่ในการบรรลุถึงเป้าหมาย (Goal attainment function) หน้าที่ในการปรับตัว (Adaptation function) และหน้าที่ในการบูรณาการ (Integration function) ซึ่งหน้าที่ในประการแรก จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมไว้ให้ได้ เพื่อที่จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการในการทำหน้าที่ธำรงรักษาระบบ จะประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกของสังคมให้ยอมรับในการแบ่งแยกบทบาทของแต่ละบุคคลและยอมรับในระบบการให้รางวัลเพื่อตอบแทนให้กับผู้ที่สนองตอบความต้องการของระบบสังคมได้ ขั้นตอนที่สอง ระบบจะต้องมีมาตรการเพื่อการควบคุมความประพฤติและ

* อาจารย์ประจำสำนักวิชาพื้นฐาน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง วิทยาเขตชุมพร จังหวัดชุมพร

การลงโทษสมาชิกในระบบที่ทำการละเมิดระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับการปฏิบัติที่ได้วางเอาไว้ และขั้นตอนที่สามระบบจะต้องมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

ดังนั้น การควบคุมความประพฤติของสมาชิกในระบบสังคมด้วยกฎหมายของบ้านเมือง ดังที่ทั้ง 13 นักโทษประหารในหนังสือเล่มนี้ได้รับการลงโทษ ก็คือ หน้าที่ของระบบสังคมในการธำรงรักษาระบบ ด้วยมาตรการเพื่อการควบคุมความประพฤติและการลงโทษสมาชิกที่ทำการละเมิด ดังกล่าวถึงข้างต้นนี้เอง

“อิสรภาพบนเส้นบรรทัด ๑๓ นักโทษประหาร” เป็นหนังสือที่กลุ่มผู้เขียน คือ ผู้ต้องขังในเรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดนนทบุรี เขียนขึ้นตามโครงการกำลังใจในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ร่วมกับเครือข่ายพุทธิกา เรือนจำกลางบางขวาง กระทรวงยุติธรรม โดยได้เปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังในเรือนจำบางขวางได้ถ่ายทอดเรื่องราวด้วยการเล่าประสบการณ์จากแดนประหารที่เกิดขึ้น เมื่อตนเองได้ก้าวเข้าสู่เรือนจำและได้เข้าใจถึงความหมายของคำว่า “อิสรภาพ” และ “ไร้อิสรภาพ” อย่างแท้จริง

โดยคณะผู้ดำเนินโครงการนี้ มีความมุ่งหวังและมีความเชื่อว่า การเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เขียนถ่ายทอดและเล่าเรื่อง จะช่วยให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสคิดทบทวนกับตนเองในเรื่องราวต่างๆ ที่พวกเขาเหล่านั้นได้ประสบมา และไกลไปกว่านั้น ยังสามารถนำมาใช้เป็นอุทาหรณ์ให้กับผู้ที่กำลังจะหลงผิดก้าวพลาดไป หรือผู้ที่กำลังกระทำ ความผิดอยู่ แต่ยังมีได้ถูกเจ้าหน้าที่ของทางราชการ จับกุมดำเนินคดี ก็ตาม

เนื้อหาสำคัญที่พบในหนังสือเล่มนี้ ก็คือ ข้อเขียนในลักษณะเรื่องเล่าอัตชีวประวัติ อันเป็นผลจากโครงการเรื่องเล่าจากแดนประหาร โดยผู้ดำเนินโครงการได้ให้ผู้ต้องขังที่สนใจเข้าร่วมโครงการนี้ด้วยความสมัครใจ ได้ทดลองเขียนเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองและสมัครเข้าร่วมในโครงการ จากนั้นคณะผู้ดำเนินโครงการได้พิจารณาอ่านเรื่องราวของผู้ต้องขังและได้คัดเลือกผู้ต้องขัง มาเข้าในโครงการฝึกอบรมทักษะการเขียนเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ได้จำนวนรวม 30 คน

จากนั้น ผู้ต้องขังทั้ง 30 คน ร่วมกับวิทยากรที่มาให้การฝึกอบรม ก็ได้ใช้สถานที่ในการดำเนินการกิจกรรมในโครงการ คือ “ห้องเรียนของเรือนจำบางขวาง” เป็นสถานที่เรียน โดยใช้เวลาในการพบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน คณะผู้ดำเนินโครงการได้เชิญวิทยากร ซึ่งเป็นนักเขียนสารคดีระดับแนวหน้าของประเทศ และวิทยากรพิเศษหลากหลายท่าน เพื่อมาทำหน้าที่ให้ความรู้ การเสริมสร้างกำลังใจ และการแบ่งปันประสบการณ์แห่งการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการฝึกอบรมจะเน้นทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการให้คำแนะนำและปรับปรุงการเขียนตามหลักทฤษฎี เทคนิควิธีการเขียน รวมทั้งให้ผู้ต้องขังได้ลงมือปฏิบัติจริง

ภายหลังจากกิจกรรมการฝึกอบรม คณะผู้ดำเนินโครงการได้พิจารณาอ่านและคัดเลือกนักเขียนสมัครเล่น ซึ่งเป็นผู้ต้องขังในเรือนจำบางขวางไว้ 13 คน 13 เรื่อง ซึ่งพวกเขาได้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของตนเองได้อย่างน่าอ่าน โดยผู้เขียนได้บอกเล่าในสิ่งที่ตนเองได้ประสบพบเจอมาโดยตรงกับ “คำพิพากษาตัดสินประหารชีวิต” ซึ่งจะต้องจบชีวิตลงในอีกไม่ช้านี้แล้ว

อย่างไรก็ดี จากการที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว พบว่า มีผู้ต้องขังบางคนได้พยายามเขียนอธิบายไว้ในทำนองที่ว่า เขามีได้กระทำความผิด แต่ต้องมารับโทษ โดยที่เขาไม่รู้เรื่องราว ประกอบกับการที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมต่างๆ และเขาเป็นเพียงแค่ชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง จึงทำให้เขาต้องถูกดำเนินคดี

และเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ถูกศาลตัดสินประหารชีวิต ซึ่งทำให้ผู้อ่านน่าจะเกิดเป็นข้อคำถามเพื่อการค้นหา “ความจริงและความเป็นธรรม” ขึ้นมาได้โดยทันที จากการใช้ผู้ต้องขังคนดังกล่าวนี้ ได้มีโอกาสสื่อสารเรื่องราวของตนเองให้สังคมภายนอกได้รับทราบ ซึ่งก็ไม่ว่าสิ่งที่เขาพยายามพูดนี้ จะเป็นความจริงหรือเป็นความเท็จประการใด เพราะผู้อ่านคงไม่สามารถจะไปอยู่ในฐานะของผู้สืบสาวราวเรื่องได้ ดังนั้น สิ่งที่ยังเอาไว้ ก็คงเป็นเพียงแค่ปริศนา ที่รอการพิสูจน์ของผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ ซึ่งจะ “ทันเวลาหรือไม่” เท่านั้นเอง อย่างไรก็ตาม ในทางตรงกันข้าม ผู้ต้องหาโดยส่วนใหญ่ ก็ให้การยอมรับว่า พวกเขาได้กระทำความผิดจริงและยอมรับในผลกรรมแห่งการกระทำผิดของตนเองนั้น ถึงแม้ว่าจะถูกตัดสินประหารชีวิต ก็ตาม

ผู้ต้องขังทั้ง 13 คน 13 เรื่อง สามารถเล่าเรื่องและถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดประกอบกับความรู้สึกออกมา จนทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพตามได้ และยังเข้าใจถึงความรู้สึกของพวกเขา ตามเรื่องราวที่ได้รับการถ่ายทอดออกมา ดังมีตัวอย่างต่อไปนี้

“ที่นี่แดนประหาร” โดย “คชสาร เมืองเพชร” ผู้เขียนได้ถ่ายทอดถึงความรู้สึกในตอนหนึ่งที่ว่า “...ไม่ว่าท่านจะมีเงินทอง ร่ำรวยมหาศาลเพียงใด ท่านก็ไม่อาจจะเข้ามานอนพักแรม ค้างคืน ตากอากาศ กินลม ชมทิวทัศน์ได้ง่ายๆ หากท่านไม่มีความสามารถพอ หรือมีใบสั่งที่จะนำพาท่านมาที่นี่ได้... มันเป็นดินแดนที่กระบวนการยุติธรรมเหยียบย่ำให้ สำหรับผู้ที่ถูกตราหน้าว่าเป็นอาชญากร”

“หลังม่านกำแพงคุก” โดย “ภุชงค์” ผู้เขียนได้นำเสนอประโยคที่บางคนได้นำมาพูดกันบ่อยๆ แบบไม่ยำเกรงต่อกฎหมายของบ้านเมืองที่ว่า “เรื่องกินเรื่องใหญ่ เรื่องตายเรื่องกลาง ติดตารางเรื่องเล็ก” แต่เมื่อผู้เขียนได้มีโอกาสต้องมาพบกับเหตุการณ์เช่นนี้เข้าจริงๆ แล้ว มันกลับมิได้เป็นไปอย่างประโยคที่ว่านี้เลย ทั้งนี้ เพราะ “...เรื่องราวที่กำลังเผชิญอยู่ตรงหน้าก็หนักหนาสาหัสเกินกว่าที่จะกลืนกินอาหารที่ตนเองเคยคิดว่าเป็นของโปรดและแสนอร่อยได้ลง”

“เขาหาว่าผมเป็นฆาตกร” โดย “พ.ดี” ผู้เขียนได้ถ่ายทอดว่า เขาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด แต่ต้องมาติดคุก เพราะถูกกลั่นแกล้ง และต้องกลายเป็นฆาตกรโหด ทั้งๆ ที่มิได้รู้เรื่องราวอะไรด้วยเลย...???

“สุดท้ายที่บางขวางและจดหมายสามฉบับ” โดย “ยอกร พรทวี” ผู้เขียนได้เล่าว่า ขณะที่ศาลอ่านคำพิพากษาอยู่ ก็เกิดภาพพรั่มวขึ้นกับนัยตาของเขา หูทั้งสองข้างอื้ออึงคล้ายดังคนหูตึง และเหมือนดังว่า พญามัจจุราชได้กระชากเอาดวงวิญญาณให้หลุดลอยออกจากร่างไป

แม้ว่าแบบแผนแห่งโครงสร้างของการเขียนทั้ง 13 เรื่อง จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน มิได้มีอัตลักษณ์แห่งศิลปะการเขียนที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยเฉพาะ ดังเช่นงานเขียนที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านในท้องตลาดแห่งโลกของการอ่านหนังสือ ทั้งนี้ เพราะผู้ต้องขังทั้ง 13 คน ล้วนแล้วแต่ได้รับการถ่ายทอดฝึกฝนมาจากครูการเขียนกลุ่มเดียวกันและเป็นการเรียนรู้อาปนาร่วมๆ กันด้วยแต่หนังสือเล่มนี้ ก็มีคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจารณ์ดังมีตัวอย่าง คือ ได้ทำให้เกิดสิ่งต่อไปนี้ขึ้นโดยทันทีระหว่างการอ่านและภายหลังจากการอ่าน

ประการสำคัญ ก็คือ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติตนด้วยความตระหนักรู้ในการรู้ผิดชอบชั่วดี หรือ “มโนธรรมสำนึก” (Conscientization) ตามคำศัพท์ของ Paulo Freire (1970) ที่ผู้วิจารณ์ได้รับ หลังจากการอ่านหนังสือเล่มนี้ คือ จะต้องไม่ทำผิดกฎหมายของบ้านเมืองอย่างเด็ดขาด อันเป็นผลมาจากภาพของประสบการณ์อันเลวร้าย เหมือนดังตกรก ที่ได้รับรู้มาจากการเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ทั้ง 13 ตอน แม้ว่าความตั้งใจ

แม้ว่าความตั้งใจดังกล่าวนี้ จะมีอยู่มาก่อนหน้าอย่างยาวนานแล้ว ด้วยผลแห่งการกล่อมเกลாதองศาสูงคม อาทิเช่น ครอบครัว โรงเรียน ฯลฯ แต่การอ่านหนังสือเล่มนี้ ก็ทำให้ตอกย้ำความตั้งใจนี้ ให้ฝังรากลงลึกยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น ยังเกิดความคิดขึ้นอีก 2 ประการ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ได้เกิดข้อคำถามตามคำบอกเล่าของนักโทษ “บางคน” ในหนังสือเล่มนี้ ที่ยังคงยืนยันว่า “ตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์” แต่ถูกกระบวนการยุติธรรมตัดสินให้ต้องมาติดคุกด้วย “การเป็นแพะ” ดังนั้น หากผู้เขียนคนดังกล่าวนี้ พูดความจริง ก็จะทำให้เกิดข้อสงสัยระหว่าง “ความเป็นธรรม” กับ “ความยุติธรรม” เกิดขึ้นมาทันที ซึ่งทั้งสองแนวคิดนี้ เป็นประเด็นที่ถกเถียงกันทางปรัชญาและอาชญาวิทยาอย่างน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์เชื่อว่ากระบวนการพิจารณาคดีความของศาลยุติธรรม ตั้งอยู่บนหลักการของเหตุผลและการพิจารณาจากหลักฐานที่ปรากฏโดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถให้ความเชื่อถือได้ อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมหรือความยุติธรรม ก็มีได้อยู่ในฐานะของเนื้อหาที่จะนำมากล่าวถึงไว้ในที่นี้

ประการที่สอง การแนะนำกับผู้อื่นให้อ่านหนังสือเล่มนี้ เพื่อให้มีโน้มน้าวใจเกิดขึ้นกับสมาชิกของสังคมในวงกว้างได้ น่าจะเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อสถานการณ์ของประเทศในปัจจุบันนี้ ที่มีผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดจำนวนมาก และที่น่าเป็นห่วง ก็คือ กลุ่มเยาวชนและสตรี ที่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับวังวนอันเลวร้ายนี้ด้วย ดังนั้น จากประสบการณ์ของนักโทษประหารทั้ง 13 คนนี้ ซึ่งเกือบจะทั้งหมดเป็นคดียาเสพติด ก็น่าที่จะเป็นกรณีตัวอย่างของ “การทำชั่ว ได้ชั่ว” ได้เป็นอย่างดี เพื่อมิให้ผู้ที่ยืนยันกับการกระทำความผิดหรือผู้ที่ยังกระทำความผิดอยู่ แต่ยังไม่ถูกจับกุม ได้ตัดสินใจยกเลิกการกระทำดังกล่าวนี้เสีย อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้นสำหรับความคิดในเรื่องการแนะนำหนังสือนี้ ผู้วิจารณ์ได้แนะนำและกำหนดให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนร่วมกับผู้วิจารณ์ ต้องอ่านหนังสือเล่มนี้ และหลังจากนั้น ก็จะมีกิจกรรมการอภิปรายร่วมกันตามมา ไกลไปกว่านั้น การเขียนแนะนำและวิจารณ์หนังสือ ดังเช่นที่ได้กระทำอยู่นี้ ก็น่าจะมีคุณประโยชน์ตามนี้บ้าง ไม่มากก็น้อย

ในการวิเคราะห์ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจารณ์ขอกล่าวสรุปว่าหนังสือ “อิสรภาพบนเส้นบรทัด ๑๓ นักโทษประหาร” เป็นหนังสือ “ดีเยี่ยม” เล่มหนึ่ง ที่นักอ่านไม่ควรพลาด ในอีกด้านหนึ่งของเหรียญเดียวกันนี้ หากเป็นไปได้ ควรจะต้องได้รับการพิจารณาและการอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ใช้เป็น “หนังสืออ่านนอกเวลา” ประกอบหลักสูตรการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายหรือระดับที่เทียบเท่ากันนี้ด้วย เพราะผู้เรียนในระดับดังกล่าวนี้ อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของ “วัยรุ่น” อันมักจะมีธรรมชาติที่ชอบ “ลองถูกลองผิด” ซึ่งถ้าหากเป็น “การลองผิด” ก็จะเป็นเรื่องที่น่าเสียใจและน่าเสียดายเป็นอย่างมาก ดังนั้น การอ่านหนังสือเล่มนี้ น่าที่จะทำให้ได้รับรู้ประสบการณ์ในทางที่กระทำความผิดได้ และยังสามารถเรียนรู้ถึงผลของการกระทำผิดนั้น โดยที่ผู้เรียนรู้ไม่ต้องนำตนเองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยตนเองเลย แต่สามารถเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์ของผู้อื่นก็ได้ เหมือนดังคำสอนที่ว่า “ยาเสพติดและโรคเอดส์ ไม่ต้องลองด้วยตนเองก็ได้ แต่สามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของผู้ที่ก้าวพลาดไปแล้ว” เพื่อให้เราไม่ต้องหลงผิดและเดินหลงทางติดตามเขาเหล่านั้นไป

เอกสารอ้างอิง

ผู้ต้องขังเรือนจำกลางบางขวาง. (2554). **อิสรภาพบนเส้นบรรทัด ๑๓** นักโทษประหาร. กรุงเทพฯ: สารคดี.

Freire, Paulo. (1970). **Pedagogy of the oppressed**. New York: Penquin Education.

Parsons, Talcott. (1951). **The social system**. New York: Free Press.